

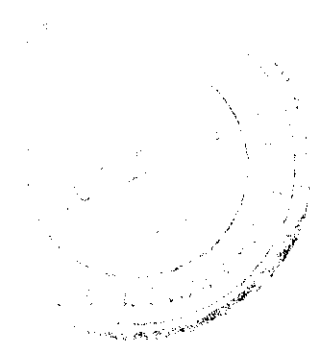
IIMI
631.7.8
G226
SAN
Burkina Faso

insan manajur / insan sistem / insan peraktik / insan camb
kater aishetran.

BURKINA FASO

Ministèr Deta Ween-vuugā
la koomā soogo

Tens ne taab sull sēn get ko-
waandem bāt zāab yel soogo
IIMI

Ko-waandmā tum siglg sull
sēn be Burkina Faso IIMI / B.F

Sebr sēn guls ne moor n na wilg
ko-waandem bāoog koom
la a te-tumds zāabo

yuumd 1996 soabā,
yuum sar kiuugu

A Zāmpèer Sāndwiidi

H 21363

Tuulsgo.....	1.
I. Ziig sēn maneg ko-waadem tuum.....	2
1.1. Baraasā	2
1.2. (ko-boaandgā) piriizā.....	3
1.3. ko-waandmā kēesg soayā	4
1.4. ko-waandmā la sa-koomā yiisg soayā	6
1.5. so-kōodsā	6
1.6. pib-kogendsā	8
1.7. ko-soay ko-kogse la ko-soay kut kullimse.....	8
1.7.1. Ko-soay ko-kogse.....	8
1.7.2. Ko-soay kut kullense	10
1.7.3. Ko-soay kut-kullens buud a taaba.....	11
II. Baraasā koom zāabo.....	13
2.1. Baraasā koom ratem la a meneng buud toor-toore.....	13
2.2. Baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg so-tūudsi.....	16
III. Koomā tak-n-wa la a puulbo	21
3.1. Takrā.....	21
3.1.1. ko-kēesdgā so-tuudsi.....	21
3.1.2. Ko-yitgā te-tūudi.....	22
3.2. waoolgā	23
3.2.1. waoolg buud toor-toor yalga.....	23
3.2.2. Koomā waal n dees taab n gilgi.....	27
3.2.3. Koomā waal n dees taab n gilg kaalem koomā wēgbo	29
IV. Ko-waandem bāoog tallg tuma.....	30
4.1. Begdā kōdgre	30
4.2. Moodā vōob la tuudā keebo	31
4.3. Pibā, ko-soayā noay la so-bugsā tallg tuma.	32
4.4. Masīn dāmb la kūrā teed tallgo	34
4.5. Bātā tallg tuum a taaba.....	34
4.6. Ko-waandem bāt tallg tuum yōgemda wān-wāna ?	35
4.6.1. Zī-manegdgā tallg sulli	35
4.6.2. Baraasā ne a rōndā vēnem tallg sulli.....	36
V . Kullg ween-viisg koglgo.....	37

VI . Ko-waandem bātā ne te-tumdsā 40

Baasgo 41

Tutsgo

Seb kānga sēn guls ne moorā maana ka-koadb nins sēn tumd baraas rāmba ko-waandem bātē wā. Yaa rēnda yīng la a wilgd ko-wadmā sēn tog n zā to-to, koomā yiisg sēn tog n maan to-to la tumdā teed zāab yelle.

Sebrā pa geend n na n gom ko-waandem bāta fāa sēn be wā yell ye, a raabā yaa sēn na sōng ti nebā bāng koomā waalg bātā pusē. A na n wa sōngame ti nebā bāng koomā zāab zu-loeese, tumdā teed zāabo la a pug-n-gesga n paas sēn paama mag-n-gesga, sēn na ytl ti koobā tum yl būmb sēn tōe n maan n kaoose.

D ka tōe n baas ti d ka puus neb nins fāa sēn sak n ning b nug seb kānga maanegē wā, būmb zāng la Porze wā / Burkina Faso tuntumdbā. D sēn puusd n yud yaa INA tuntumdbā sēn sōng ne sebrā lebgr ne moore, Mogteed la Savili seb-karembā sull dāmba sēn sōng ne sebrā maan-n-baasgā, tōnd tumd-n-taasā sēn sak n naag tōnd n manes tumdā n baase, yaa a Andere Maari Puya, a Silvē B. Korgo, la a Zakari Zuda.

D tēedame ti seb-kānga na n sōng-y lame n yidg zu-loees kēer yāmb sēn tar bāta koom waalg la a zāab wεεngē, wēnd na kit ti y ri a yōodo.

I. Zīig sēn maneg ko-waadem tuum yīng yalē ne te-tumds wilgri

Teedā sōdgr na n puḡa taab ball-balle, n sung ne baraas n ti ta bakā sēn be bāoogā satmē wā n deegd koom ning baraasā sēn pid n puugdē ti raandē wā.

1.1. Baraasā

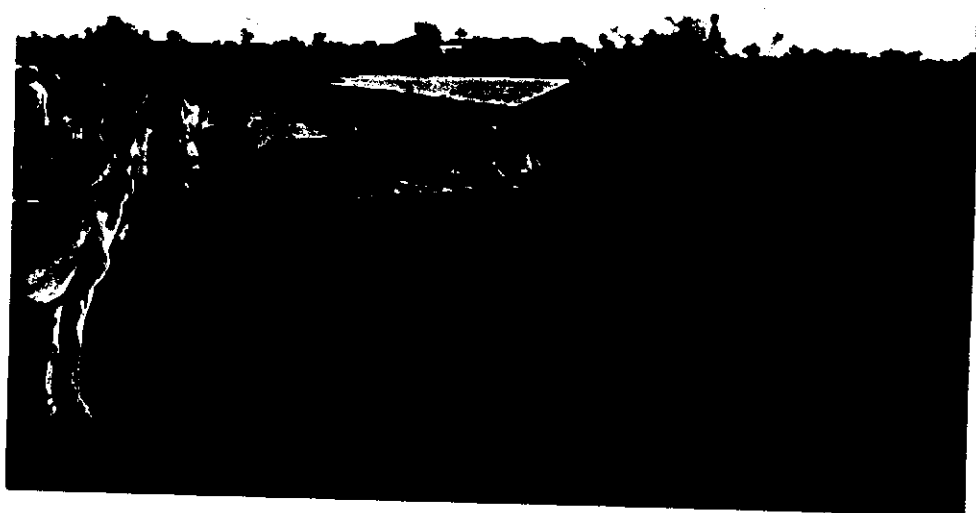
yaa zīig sēn tu n tar pibr sēn me ne tāndo, ko-sigdg sēn saas ne betō (simo la kug sēn kalem taaba) ti koom tēg a longē wā, ti b tōe n yā te-bāmbā a pugē :

. Kud-bāanes buud sēn bēes ti b boond ti esell limnimetrik sēn tar n magd n bāngd baraas koom waooglem tek wakat fāa.

. Bakā bi ko-boaandgā (piriizā) roogo bi teed buud fāa sēn tōe n tak koomā n kēes ko-boaandgē wā.

Yaa kōils sēn ka zeed kōilb nusē la b we n tukd baraas rāmbā ti b yalsd koomā wakat fāa, nebā, rūmsā, koobā, lozin dāmba, la tuum a taabā fāa raab yīnga.

Baraas foto

1.2. (ko-boaandgā) piriizā

zī-manegdma zugu yē la b rengd n tilgi. A sōngdame ti b yākd ko-gūdgā koom n waand koodā sēn be koadbā parselsē wā. yē sā n ka beē, yaa toog ti baraasā koom paam n ta koodā bi a bul n kell n pa a zīigē. Ko-boaandgā tara buud wusgo, n tūud koomā waoolg saka.

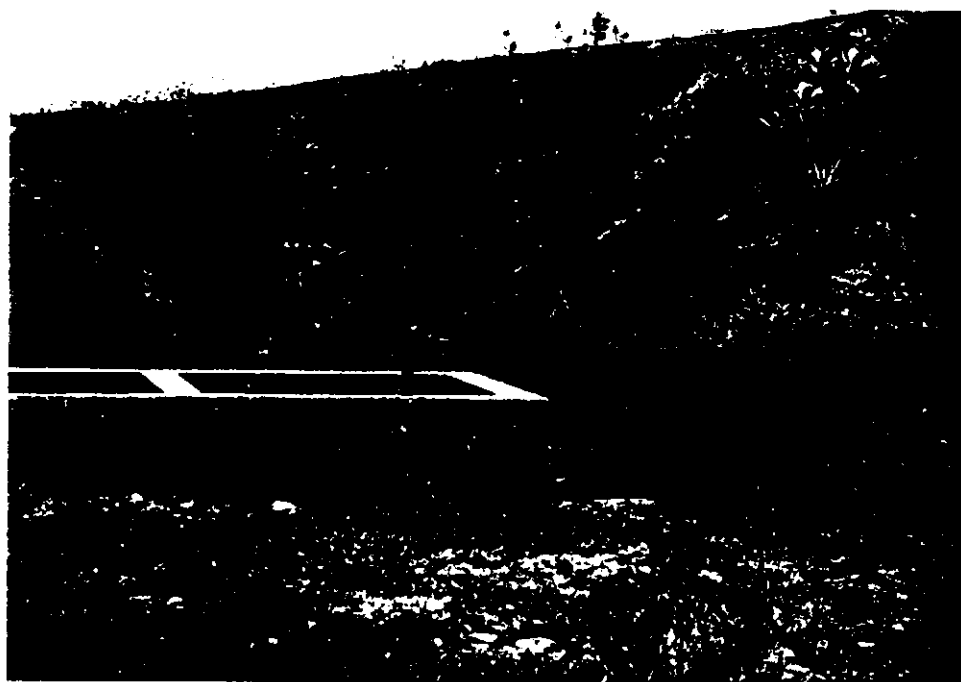
- sā n tūud ne ko-so-bedā a tōe n yu :

. Manivell zaalg b sēn me betō n ning baraasā ruund sēn ka zār ne pibrā, ti ya wa robini buud ti b tar n paktē la b pag koomā.

. Betō roog buud sēn baasd ne manivell n fōgen ne toll sēn tar pagdga sēn tōe ti koomā yi n kē bāoogē wā, bi n da kē.

Ko-boaandgā roog sēn be baraasā pugā tōka baraasā pibrā ne sor sēn kag ne raad bi bāeens ti b boond ti tū-n-loaak bi paserelle.

Ko-boaandg zaal sēn be baraassā pibr noore

Ne ko-boaandg ning sēn yaa betō roog buudu sēn be baraasā pagē

. Sā n yaa ne pōmp n waalā, ko-boaandgā yaa montopōmp rāmbā fāa sēn lagem ne teed nins fāa sēn tōe n tak koom, (te-bāmbā sā n beē) n tōe ti baraasā koom kē montopōmpsē wā.

(teed nins fāa sēn tōe n tak koomā n paas pōmpgā roog naandse).

1.3. ko-waandmā kēesg soayā

Sā n na n tū ko-waandmā sagse, (waalg ne ko-so-bed bi pōmp n waale) soayā boolg yu toor-toore pa na n yu a yembr ye.

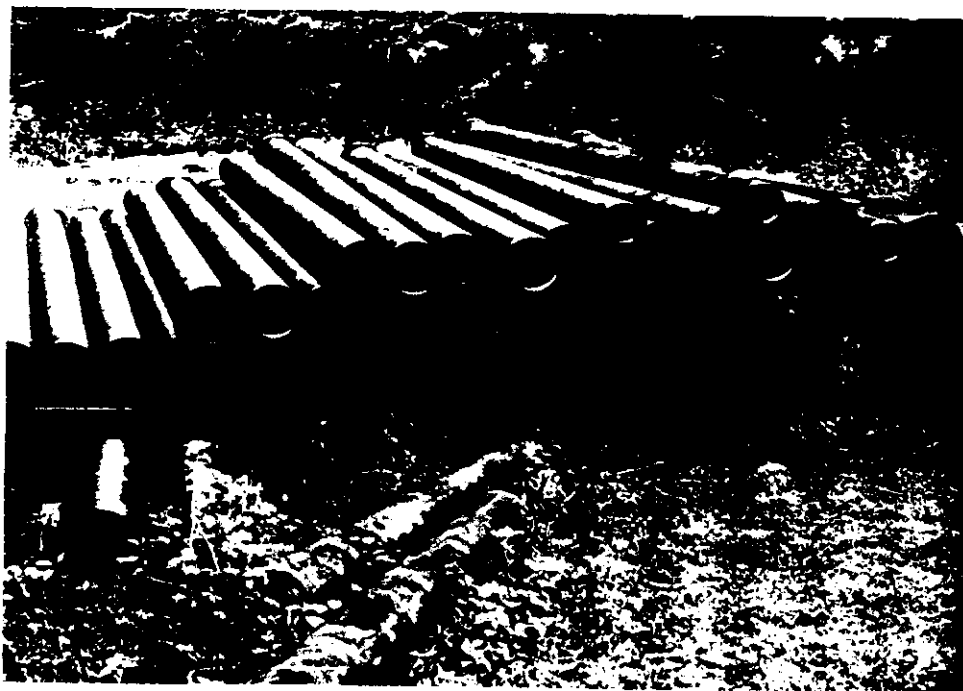
Rē n so, ti d na n bool pōm-n-waalgā soay ti kōnduit rāmba ; ba sā n yaa sid ti zī-kāng me, d mi n yātame ti kōnduit rāmb ne kano rāmb fāoog taaba.

La d na n boola waoolg ne ko-so-bedā soay ti kano rāmba. sēn waa n ya a soab fāa me, d tog n gāda d yamē ti :

. Kōnduit yaa kut bi sūud yok sēn ya releng ti b tōe n tall n tak ko-waandmā ti ned ka yā a sēn zoet ye.

. Kanall yaa ko-sor sēn maneg ne tānd bi ne betō ti ko-waandmā tūud n zoetē ti b neē. A meebā buud yell ka pak ye.

Ko-waandem tuum teed buud toay-toay : tiiyo bi kōndat rāmba ne kanall sēn me ne betō.

1.4. ko-waandmā la sa-koomā yiisg soayā

wala ko-waandmā kēesgo soayā, soay a taab me n be ti parselsā ko-rēgd tūud n yita, ti kēer me yaa sa-koomā sēn duugd bāoogā pug n tūud n yita. Naor wusgo, soay bāmbā we n yaa ko-soay rāmb sēn maan ne tāndo :

- N be parselsā satmē n tusd parselsā koom ne sa-koomā n yiisd kēenga - wakat kāngā, ko-soay bāmb yaa ko-yiisdsi.

N be Bāoogā tiirē wā, n kokd ko-zoetmā n lebsd ytinga. B boonda yēnda ti kolatur de sēnture.

Ko-bāmbā fāa sēn tus bāoogē wā n yiisā zoet n sigda bog-hāreng pugā) sēn mi n ya kulg ning zug b sēn tuk baraasā naore, ti b boond ti kul-waako.

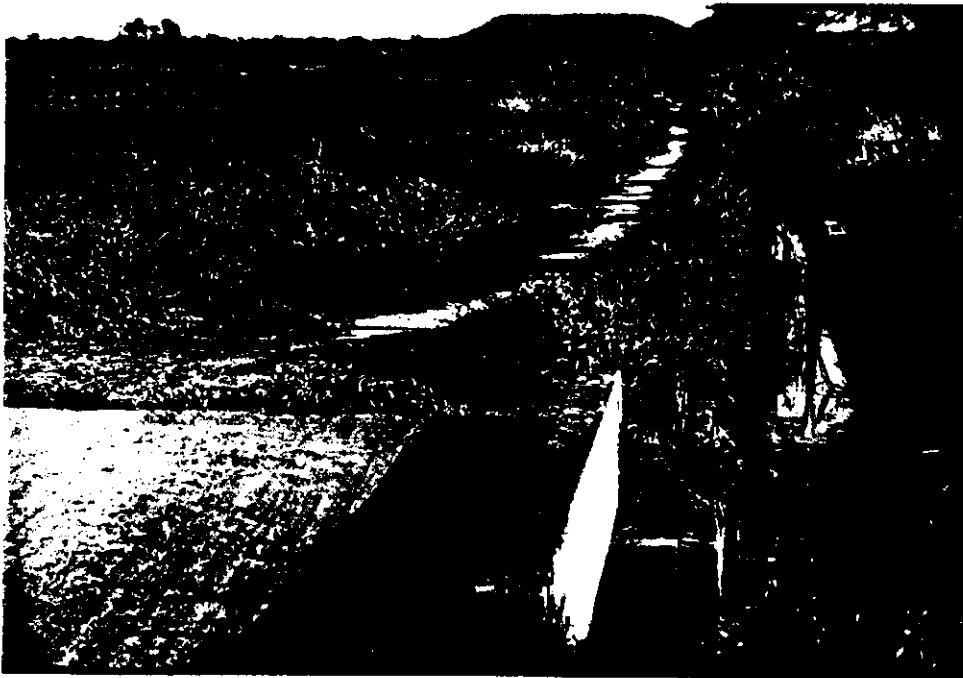
1.5. so-kōodsā

yaa so-bāanesā ne so-yalemsā sēn be ko-waandem bāoog pugē. B sōngdame ti :

. Ned kam fāa tōog n ta n tum a parsellē nana-nana la a ra tab parsels a taabā kood ye.

. Masin-koodsā buud toor-toor tōog n tum parselsē wā n ka tol n saam tuma teed a taabā bi parsels a taabā kood ye.

*ko-waandem bāoog zug soay buud toay-toaya :Soyalengā la so bāanega sēn
yegd sima ko-so-bila*

1.6. pib-kogendsā

B yaa kunkub buud sēn dūs ne tād n gilg ko-waandem zīs sēn tumd ne ko-so-bēdā, sēn na ytl n koglg zīsā ne kuulsā ko-fudgdmā, la koom buud fāa sēn yit kēng n kēed bāoogā, n paas baraasā ko-saong sēn zoet n sigdā. Rēnd pib-kogendsā segd n gidga koom sēn ka tar n waand koodā t'a ra wa yāmb bāoogā ye.

Pib koak foto sēn wilgd ko-waandmā bāoog vēnem tēka

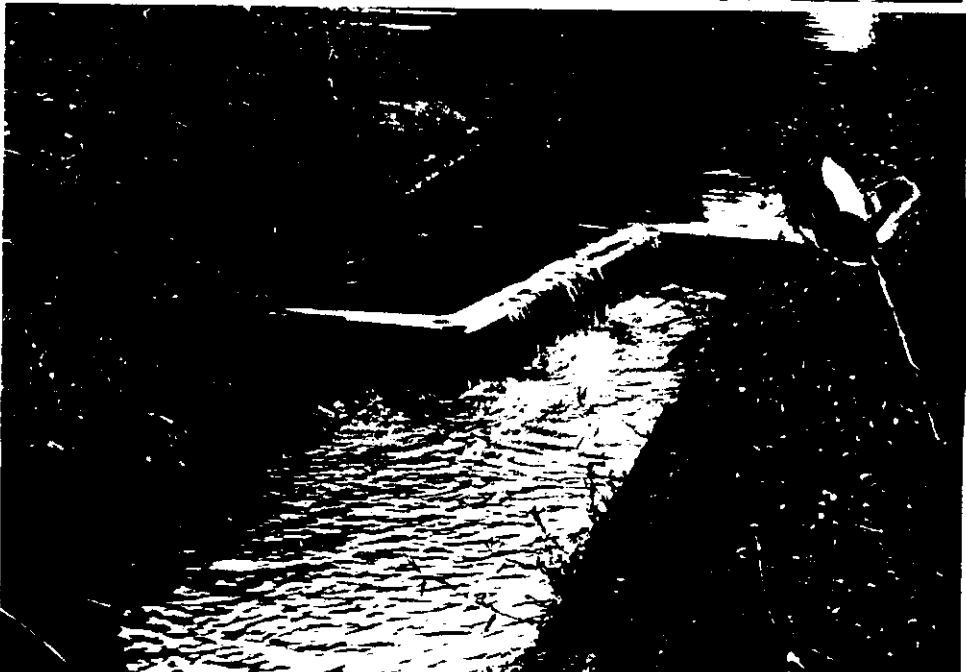
1.7. ko-soay ko-kogse la ko-soay kut kuulimse

1.7.1. Ko-soay ko-kogse

Yaa bōn-yood sēn me ko-so-bēd zī-waandg zug n tar n demsd koom sēn tūud ko-kēesdg n loogd wakat a ye pugē waooglem. B le sōngdame ti b kō ko-so-bēd zī-waandg koom sēn zems ne-a.

Ko-sigdsā buud yaa wusgo : sēn be kirenga, sēn puuge, sēn pigl-ba, sēn tar-b no-kog-bāanese, ti ketē.

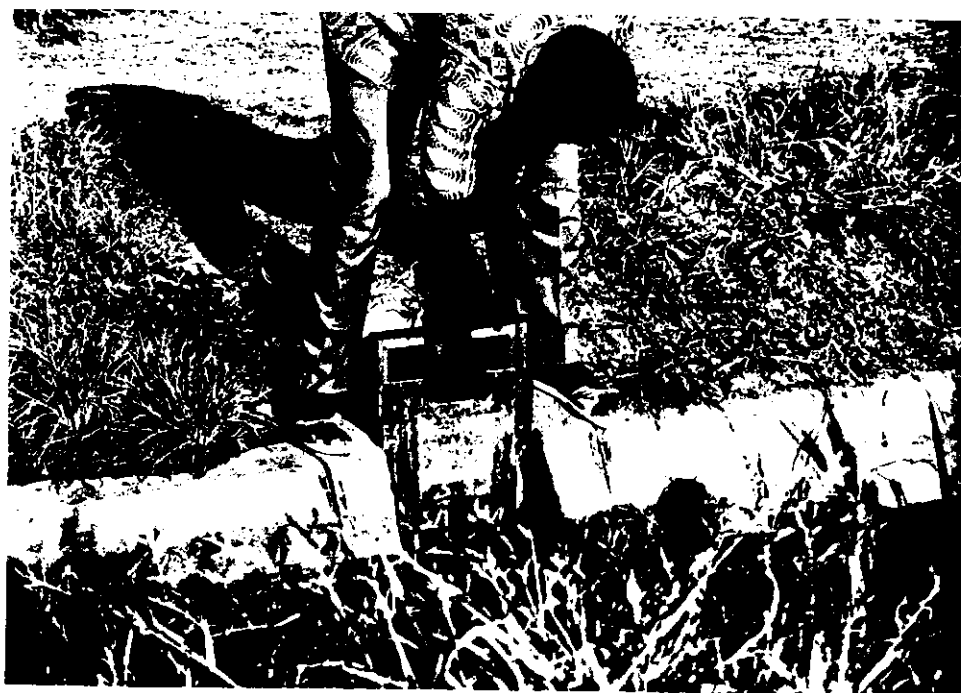
ko-soay ko-kogs buud a tãabo

1.7.2. Ko-soay kut kũlense

yaa kud-pakls buud sēn ningd ko-soay rāmbā noyē n sōngdē ti koomā paam n tat parsell dāmbā pugē ne zemsgo .

*Ko-soay kut-kũlems sēn tar n badgd koomā
n kēesd simo ko-soay bi, la tānd ko-soay.*

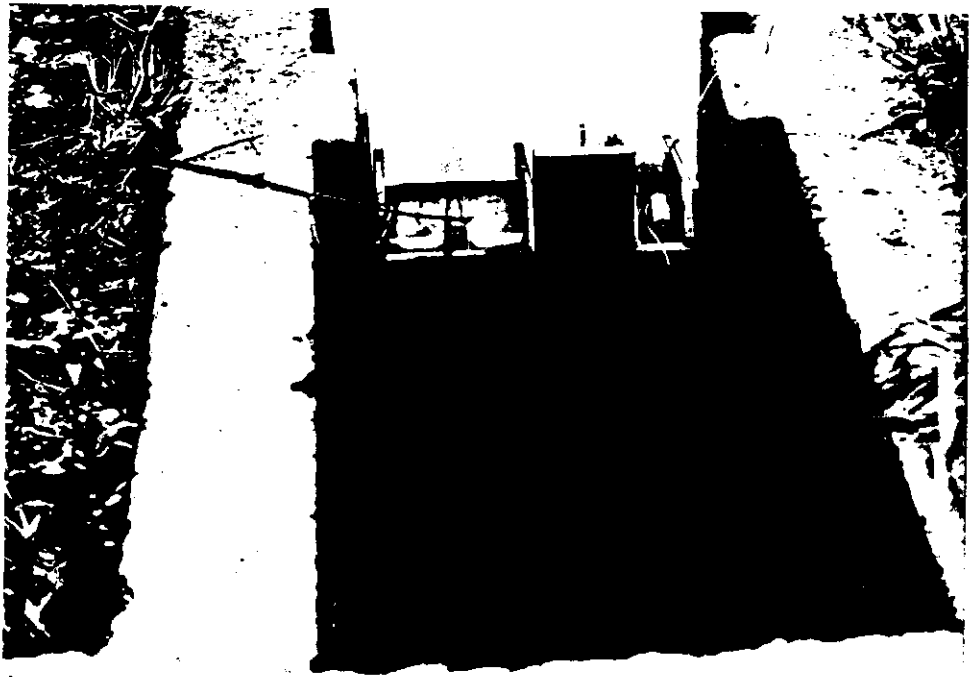
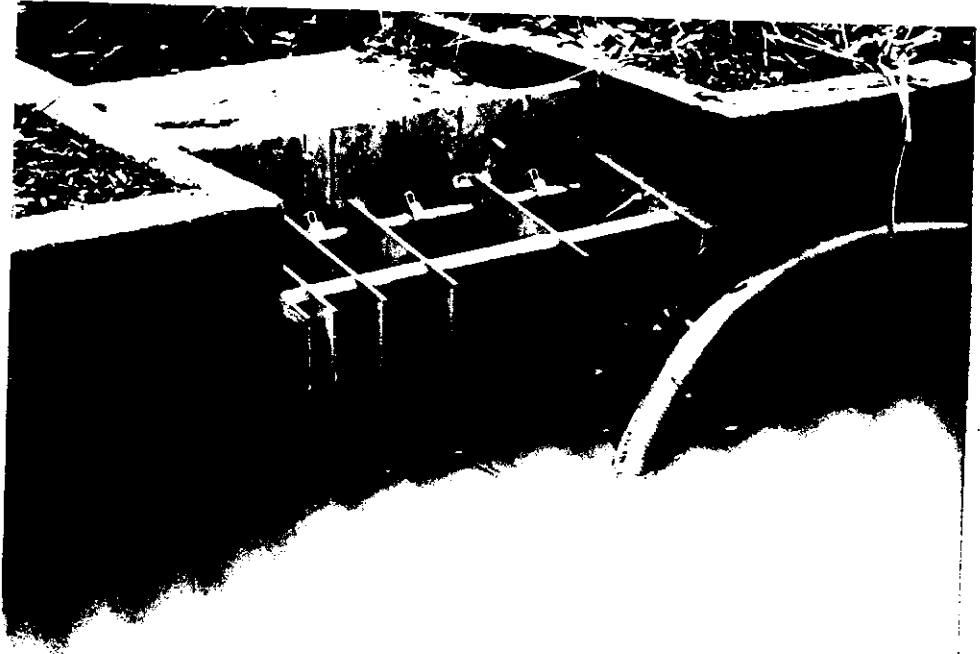

1.7.3. Ko-soay kut-kūlens buud a taaba

Yaa ko-so pagds buud sēn tōe ti koomā sēn kēesd ko-soay wā tat d yam. Ko-so-pagds bāmba buuda tara noy wusgo, noor fāa koom kēesd ka a to ye, n kit ti d sā n dat n waal d parsell dāmb bi d bāng n pak ti zemse, n da sām koomā ye.

Ko-soay kut-kūlens buud a taab foto rāmba, b tara noy wusg sēn sōngd ti tōe n pak n kēes koom ti zems d raabo.

II. Baraasā koom zāaba

Baraas koom waooglem teemda yuumd pugē.

Sēoogo, a pitame n daandē la sipaolgo a woogdame ka rē bi a kwi, būmb zāng la twul-nifā sasa.

Yel-kānga la d segd n ges n bāng n yāk d koobā vēenem ti zems ne koomā sekre. Yaa rē yīnga, sēn na yil n paam yel-kāngā tuma, ti d tog n bao rabay sēn na zā koomā ne a sēn zem tek fāa, la d ko wusg wakat fāa n saagd d na paam ko-waandmā twumā yōod ti gale.

2.1. Baraasā koom ratem la a meneng buud toor-toore

ko-gidga koom sēn tar n maand būmb nins yaa :

. Ninsaalbā yīnga

Baraasā koom sēn na yāk n maan būmb ning fāa ninsaal menga vum yīng kēeda raab kaens pugē : yūubu, soobo, pekr la zak pugē twum būuda fāa. tēn-kirensē wā b magdame ti ned fāa raab taa litr 20 bi 30 raar a ye pugē.

. Rūmsā yīnga

Tēngā rāmb rūm-guundsā fāa sēn yūud koomā kēeda ratem kāens pugē. B tagsdame ti raar a ye pugē, peosg bi buug a ye raab taa litr 20, ti naaf a ye rēnd ta litr 40.

. Koobā yīnga

Yaa sēn na n tall koom ning fāa n waal bāoogā parsels koodo, hal bōn-bēela bulb n ti tāag koodā buungo bi b kēebg sasa. Koodā fāa raab ka a yembr ye. La b tagsdame t'a tōe n zemsa :

- metrkiib 10 000 hegtaar a ye pugē, sā n ya sēoog mui koobo.
  - metrkiib 15 000 hegtaar a ye pugē, sā n ya sipaolg mui koobo.
  - metrkiib 4 000 hegtaar a ye pugē sā n yaa ne ki koobo b sēn na n bus ne ko-waandem.
  - metrkiib, 8 000 hegtaar a 1 pugē, sā n yaa ne zēedā koobo.
- . Teed maaneg yīng la ratem a taaba.

Lozīnd dāmbā, teed maaneg ziis a taabā... sēn yākd koom ning fāa kēeda ratem kāeyns pugē.

ko kāng waooglmā magb yaa toogo, sã n ka d ti yāa lozīnd kāens taoor dāmba.

. Koom sēn lebgd walem n menemdē

Rēnd ti d bāng ti koom sēn tigs baraas pus lebgda ko-walem n yīkd yīngr ne wīn-toog la pemsem sēn kalem taab pānga.: yaa ko-waolg yīkre, baraas koom meneng buud a yembre.

ko-waolg taglem sēn zem tēk tōe n bānga ne meteo sorwuis rāmbā ; la a taglmā teemdame n tūud baraasā sēn be baobg ning la koomā yalem tēka. La yuumd fāa Burkina pugē wā, koom sēn tūud ko-waolem n menemdē taglem tōe n taa m a 2, 20 n dabd m. 2,50.

. Koom sēn fōogd n kēed tēng n menemdē.

Menem kāng yaa koom ning baraasā sēn yūugd ko-tēgr zīg kaalem yīngā. Rē me yaa baraas ko-tigsdem meneng buud a to. Menem kāng woogdame n tūud baraasā kudrem, la a taglma tōe n taa sm 50 n dabd sm 60 yuumd pugē.

. Bun-nins fāa sēn yēt baraasā n boogd a koomā.

Būmb ning sēn wat ne menem kāng yaa kugā ne tān-dagā koomā sēn peeg baraasā ruund n wa kēes baraasē wā ti tisgi. Sā n wa beē-beē, kug bāmb ne tān-dag bāmb yēta baraasā ti koomā sēn da mi n tēg a pugē wā pāng wooge. Bāmb me wata ne koomā meneng buud a to.

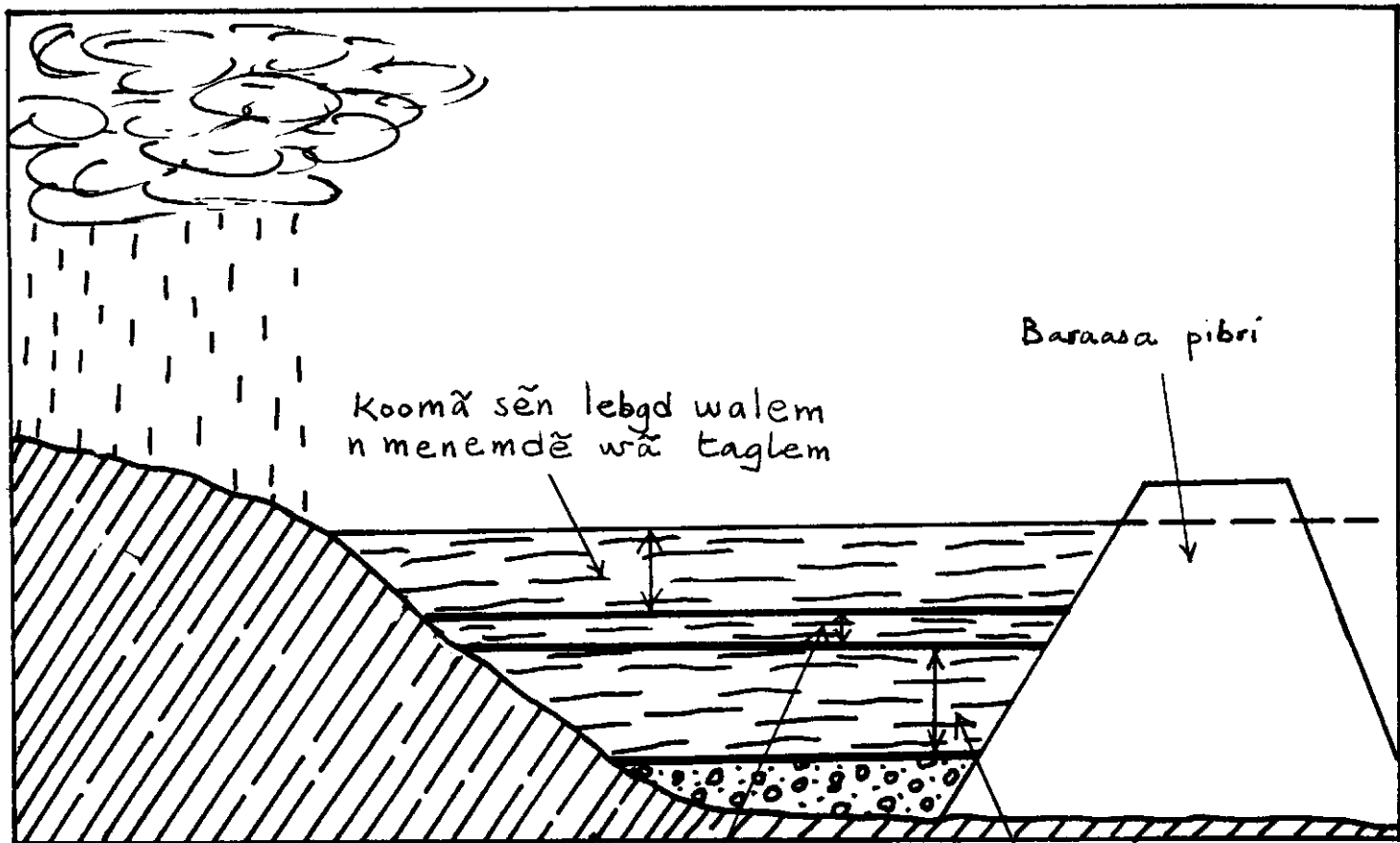
Meneng a woto sēn zem tēk bāngr yaa toogo. B sēn tōe n bāng yaa baraas yuumā t'a yaool n yēd zānga.

B sēn wilg b yalē la b vōorā woto, yaa la koomā ratem la a menengā buud toor-toor n kōt baraas koom zāab soay.

Ba sēn wa n yal me, d gād d yamē, ti ba koom sēn waoog to-to baraas pugē fāa, a taglmā metrkiib koabg (100) zugu, metrkiib 30 bal n tōe n tall n tum ti yōod kē.

Sēn kellā (metrkiib 70) menemda wa sēn wilg ti loogā.

Baraas koom waooglem, a ratem la a meneng buud toor-toor makr naande. D neeme ti ninsaalbā, rūmsā la koobā koom ratem sēn naag taab zema koom ning sēn lebgd walem n menemdē wā.

Koomā sēn fōogd n kēed teng n menemdē wā taglem

Ninsaalbā, rūmsā la koobā koom taglem

2.2. Baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg so-tūudsi.

Tōnd tēnsā sēn be tēn-kūurā pugē wā, yuumdā puu sasa a yiibu : sēoog la sūpaolgo. Sēoogo, baraasā koom yākr la a meneng ledga ne sa-koomā, n kitdē ti b ka le nams n baood baraas koom zāab so-tūuds ye. La wakat ning so-tūuds baooob sēn lebg tlae la kōn viigā, yaa sūpaolgo. Wakat kānga, yaa baraasā ko-tēngendmā bai n na n pids raabā ne menengā buud toor-toor n tall n tāag sēoog ning sēn pugdā ti b le paam koom a to ;

Dūni rāmb tara b yel-būnd n yetē ti "tōdbeoog sāta pīnda". Rē yīnga, baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg so-tūudsā gānegda sēoogo, ti ya b sēn na n ges zī-koaadgā, n sōng ti :

. Sēoog koobā tum wakat yi koεεga, sēn na yil ti saagā sā n wa yoog bi b ra saad n baood koom n na n waal n yēdg sēn menem ti lekd ka zīnda ye ;

. koodā selb yi pīnda, dat n yet ti n tū tumā wakat rāmb seb-gānegdgā sōma, sēn na yil ti sēoog koodā buung zems ne sa-koomā yōkre.

yel bāmbā b yiibā sēn wilgā, yel fāa nafa yaa sōng ti ko-gidgā tōog n paam koom waooglem sēn ta metr kiib 100 koabg zugu sa-koomā yōbgr paalem.

Rē, koomā meneng ning sēn ka tar tuma ne ratmā buud toor-toor ninsaalbā, rūmsā, lozīn dāmb la teed manegr zīis a taabā sā n wa yi baraasā koom pugē, bi b tōog n ges n bāng vēenem yalem ko-kellā sēn na n sek koodā.

D rik makr vēenega :

Wala baraas sēn pit ne koom metrkiib 2 500 000. Metrkiib 100 pugē ti metrkiib 70 wā sā n meneme, metrkiib 750 000 n keld baraasē wā koobā, rūmsā la nin saalbā raab yīnga. D sā n mak ti ninsaalbā la rūmsā raab rikda metrkiib 300 000, sēn na n kellā yaa metrkiib 450 000 sēn na n ko :

. Mui hegtaar 18, sā n ya mui la b na n ko (metrkiib 25 000 hegtaar a ye yīnga).

. Bi sūpaol-koob hegtaar 30, sā n ya sūpaol-koodo (metrkiib 15 000 hegtaar a ye yīnga).

La wala d sēn tōe n yā vēenegā, woto yaa makr bal sēn wilgd baraas ko-tēgendem sēn welgd to-to ; bala, sā n ya ne tumā meng-meng wēngē, yelā ka woto zāng ye. sid me, koom meneng la a yākr wakats ka zēng taaba, la koomā sēn fōogd n menemdē ti tōnd sāmbd ti yaa baraasā pugē balā, tōe n maana zīis nins fāa sēn takd koomā n kēesd zī-waandiē wā, n le paas me, ko-waandem tum zi n maan baraas koēngē ye.

D sā n sōd yel-kāensā fāa n ning sūka, d mikdame ti baraasā koomā sēn ketā pa le waoog sēn na n waal koodā ye.

Baoosg zānga, makr a woto buud wilgda ko-gidg koom sēn tōe n maneg kood pāng tek sipaolgo.

Rē fāa yīnga, d na n ning a d yamē ti baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg tūuda koob tum reng n gāneg sebr (gānegr seb rēenenga) bi wakat koēsg koodo, n le paas me, baraasā koom la sa-koomā te-magds rata pugd n get n ka viigdē ye.

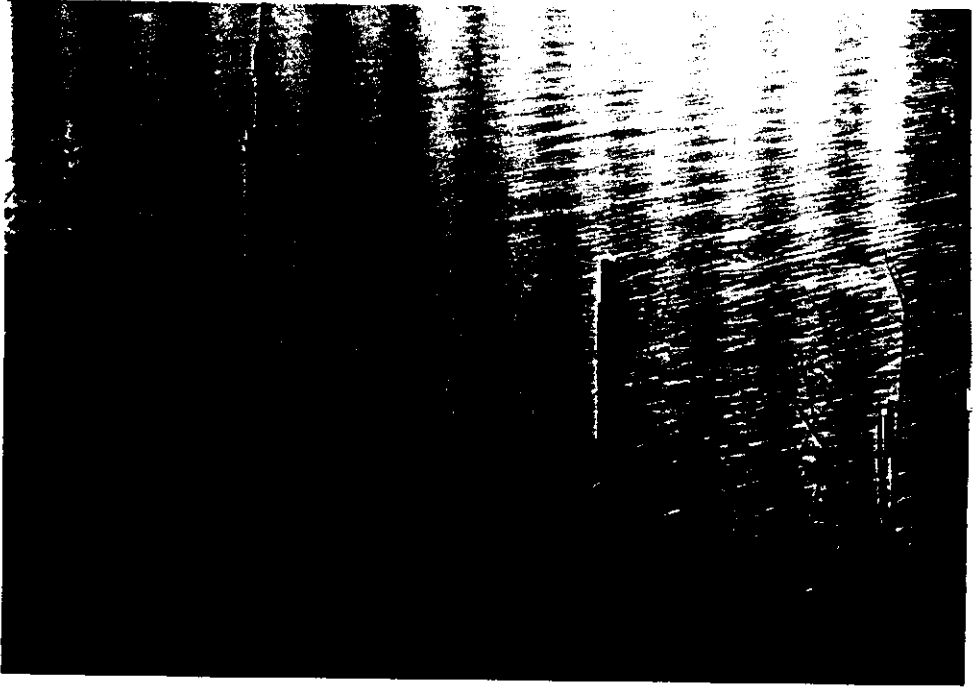
Sid me, sēn na yil ti baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg yi sōmbo, segdame ti b tōog n tū baraas kāng koomā bānegre (boogre), la sa-koomā sēn sōng n pids-a wā zāndlem.

Sa-koom sēn dūug zāndlem makda ne sa-ko-magdga la mi n yaa meteo tumtumdb sorwus rāmba nengē la d tōe n paam-ba. Sa-ko kāens na n tall n leka koodā ko-paorā.

Rē yaa būmb sēn sōngd koomā kēgsg wēngē.

Baraas koom zāndlem kaoreng wilgda baraasā pug koom waooglem la tūuda ne zāndlem la waooglem rul-gong b sēn kōt baraas fāa a tukr sasa. B geta makdgā sēn sel baraasā pug ti b boond ti esel limnimetrik n tōog n karem koomā zāndlem.

*Baraas pugē koom waooglem makdga, la neb a yiib sēn baood
n na n karem n bāng koomā waooglem sēn tekē ba raare.*

Tōnd yeelame ti taogs kēeng sēn be ko-gidg koom zāab la a tall n tum ne zemsg wēngē yaa ti baraasā pid saaga yōbgr singrē ; dat n yet ti sasa kāngā d mi baraasā koom waooglem tēka. La wala gidgr sā n zīnd, ti baraasā ka pid saagā yōbgr singrē, ko-bug la tōnd na n tall n mag d sēn tōe n ko yuum kāngā ? yaa koomā zāndlem b sēn guls beoog-beoogā bal la d na n teege.

Rēnd baraas kāng koomā zāndlem ne a waooglima tūuda taaba.

Ad makr ne baraas rāmb kēer koom zāndlem ne b waooglem sēn segd taaba.

Baraasā yuure	koomā zāndlem (ne sāntimetre)	baraas koom waooglem (ne metrkiib)
Itēnga	428	2 500 000
	393	2 000 000
	358	1 500 000
	318	1 000 000
	251	500 000
Dakiri	440,5	10 460 000
	435,5	10 000 000
	415,5	8 500 000
	390,5	7 000 000
	356,5	5 000 000
	237,5	500 000
Gorgo	311	1 350 000
	293	1 000 000
	274	800 000
	239	500 000
	157	100 000

Sēn be rotā pus vōor la woto

Yitēng baraasā koom zāndlem sā n ta sāntimetr 428 a koomā waooglem yaa metrkiib 2 500 000, sāntimetr 393 yēsa ne metrkiib 2 500 000, sāntimetr 393 yēsa ne metrkiib 2 000 000; sāntimetr 358 yēsa ne metrkiib 1 500 000, sāntimetr 318 yasa ne metrkiib 1 000 000, sā n yaa sāntimetr 251, zāndlem taa metrkiib 500 000.

Dakiir baraasā koom zāndlem sā n ta sāntimetr 440, la pusuka, a koomā waooglem yta metrkiib 10 460 000; sā n ta sāntimetr 435 la pusuka, koomā yaa metrkiib 10 000 000; sā n yaa sāntimetre 415 la pusuka, koomā yaa metrkiib 8 500 000; sā n yaa sāntimetr 390 la pusuka, koomā yta metrkiib 7 000 000; sā n yaa sāntimetr 356 la

pusuka, koomā yaa metrkiib 5 000 000; la sā n yaa sāntimetr 237 la Sāntimetr pusuka, koomā waoogima yaa metrkiib 500 000.

Gorg baraasā koom zāndlem sā n ta sāntimetr 311, a waooglmā yaa metrkiib 1 350 000; a sā n yaa sāntimetr 293, yaa metrkiib 1 000 000; sā n yaa sāntimetr 274 koomā yta metrkiib 800 000; sā n yaa sāntimetr 239 koomā yaa metrkiib 500 000; sā n yaa sāntimetr 157, koomā waooglem yaa metrkiib 100 000.

Bāng-y ti koom metrkiib a 1 yaa koom litr 1 000.

Woto, sēn na n kumb zānga, baraas koom zāab la a tall n tum ne zemsg tūuda :

. Baraasā koom waooglem la sa-koom sēn dugg zāndlem pug-n-gesg sēn ka viigdi (beoog-beoog fāa).

. koobā tum bi sasa koεεg koob gānegr seb rēenga

. koomā yākr la a meneng soay bāng-sōngo.

III. Koomā tak-n-wa la a puttbo

3.1. Takrā

3.1.1. ko-kēesdgā so-tuudsi

Baraas koom sēn wēnem bi sēn pōmpd n yiisdē wā tūuda sumo ko-soay rāmb bi/ kōndūt rāmb n tat parselsā koodo ; yaa rē la ko-kēesdgā so-tūudsi.

Ko-soay wā rāmbā yūda taab ne bedrem la b koomā reegr pānga. Rēn yīng la ko-soay-yalemsā me ne betō bi sumo, t'a taabā me ne tāndo.

Rē yīnga, ko-waadem bāo-kaseng zugu, ko-soay nins sēn be beenē buud la woto :

- . Ko-so-kaseng sēn yaa bedr n me ne betō ;
- . ko-so-bāoones bedrem sēn zems n me ne sumo ;
- . ko-so-bāoones sēn n me ne tāndo.
- . ko-so-bāoones zāng sēn boond ti waandse, sēn ya bāoones n me ne tānd me ;

Ti sā n ya pōmp n waal zīisā, bāmb tiirā zugu yaa :

- . kōndūt kāseng bi kōndūt-ma sēn ya bedr wāsgo, n maan ne kud kegenga bi sūudu .
- . kōndūt bi sumo ko-so bi wā
- . kōndūt bi tānd ko-so bāoonese ;
- . waandse.

Foto sēn wilg ko-waandem bāoog pug ko-soay buud a tāabo. D nee ko-so bedr sēn me ne simo sēn yegd mooga, simo ko-so bilā sēn wat ka, la tānd ko-so bila, t'a kut kailengā sid pake, n baas koomā ti loogdē?-.

3.1.2. Ko-yitgā te-tūudi.

Raab sā n wa beē, koom ning sēn kēes parselsē wā segd n tōog n yisame, sēn na yil la tēn-gāonga kell n tall a pōosgā, la b gidg ko-fudgrā. Ko-soay nins sēn be-b tum kāng yīnga yaa ko-yiidsi.

B bee parselsā zu-kūdsē n tusd parselsā ko-roglisā ko-takdsā ko-puugdmā la sa-koomā sēn pid n daandē wā n yiisdē.

Wala ko-kēesdgā so-tūudgā, ko-yitgā so-tūudg me tara kano rāmb sēn me ne tāndo ti koomā yit tānd ko-so-bāoonesē wā, n yaool n ti baas kuli-waokē wā ; kuli-waokā n yaa kuli-nug ning zug b sēn tukd baraasā.

3.2. waoolgā

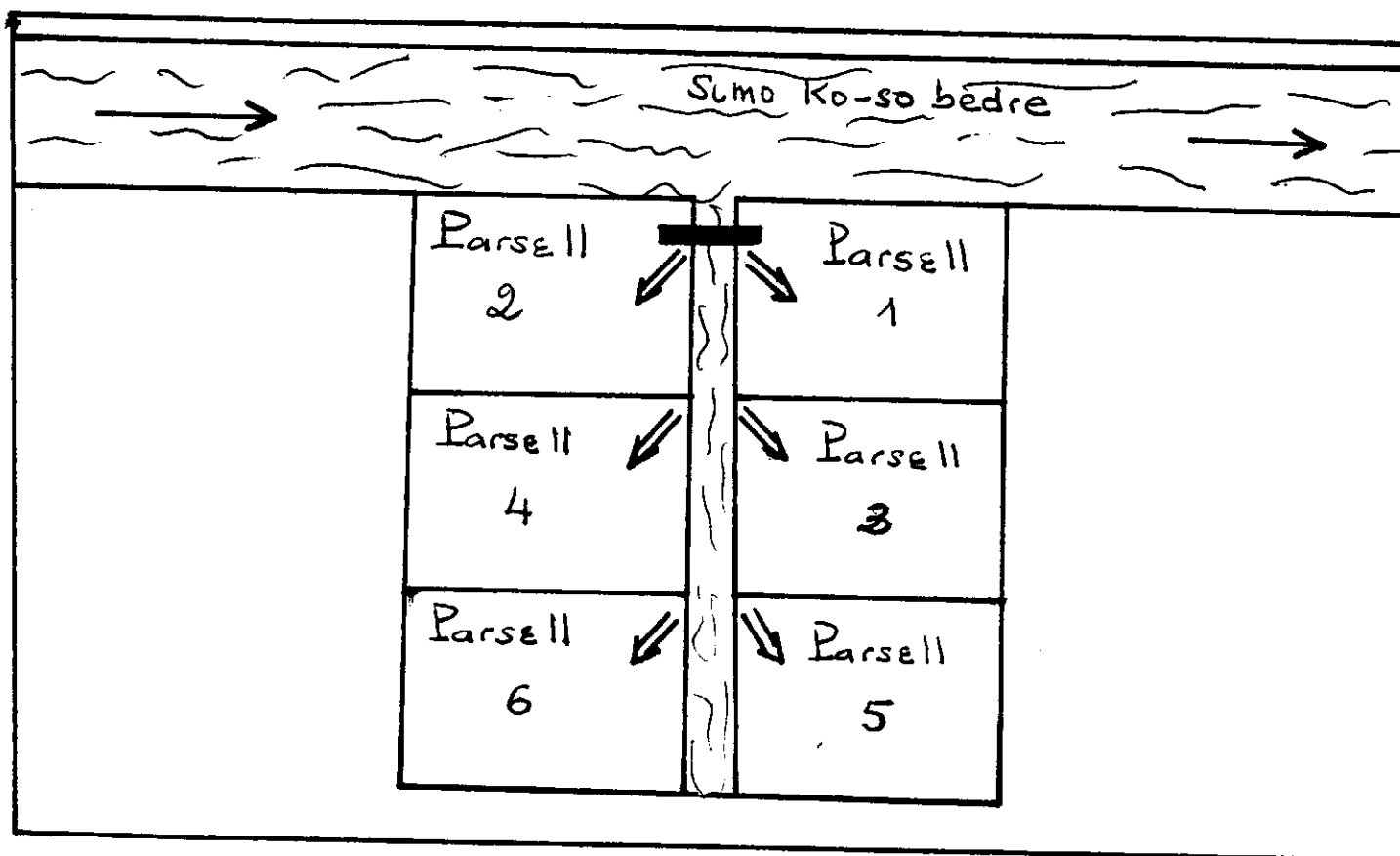
3.2.1. waoolg buud toor-toor yalga

Koomā sēn yit baraasē wā tūuda ne puub ti b ta zi-waandt wā parsels puse. Waoolg buud toor-toor wusg n be, la yaa bu-bed a naas yalg la d na n wilg ka.

. Waoolg sēn ka koaka

ko-soay rāmba tara koom wakat fāa ti parsell tōe n yāk a sēn dat sasa ninga. manesem kāngā buud yaa nana la ko-waandemā ka wat wusgo, n le paas me, koomā wusg raagdame n menem zaalem.

Simo ko-so bedr sēn tar koom la simo ko-so bil sēn tar kut kailenga ti parsell dāmb a 6 gūbg-a peema wildame ti parsell fāa tōe n deega koomā a sēn dat wakat ningā fāa. Ko-so-bilā la sēn tar koom wakat fāa la waal kānga buudā boondame ti waalg sēn ka tar koaka.

.Waal n dees taab n gilgi

Koomā sēn wat tānd ko-soay wā yaa ned a ye n takd n kēes a parsellē t'a sā n wa pid bi ned a to reege. tara a woto n gū ti nebā, sēn be-b yug n wat yambē dāmbā fāa wa paam n yāk koomā ti b yaool n pag ko-sori kānga, la b pak sēn pugda wā.

Manesem kāngā buudā woogda koomā meneng la viugā sāoong wusgo, la yaa tumā sēn na n siglg sōma ti tuntumbā sak n tū a noayā.

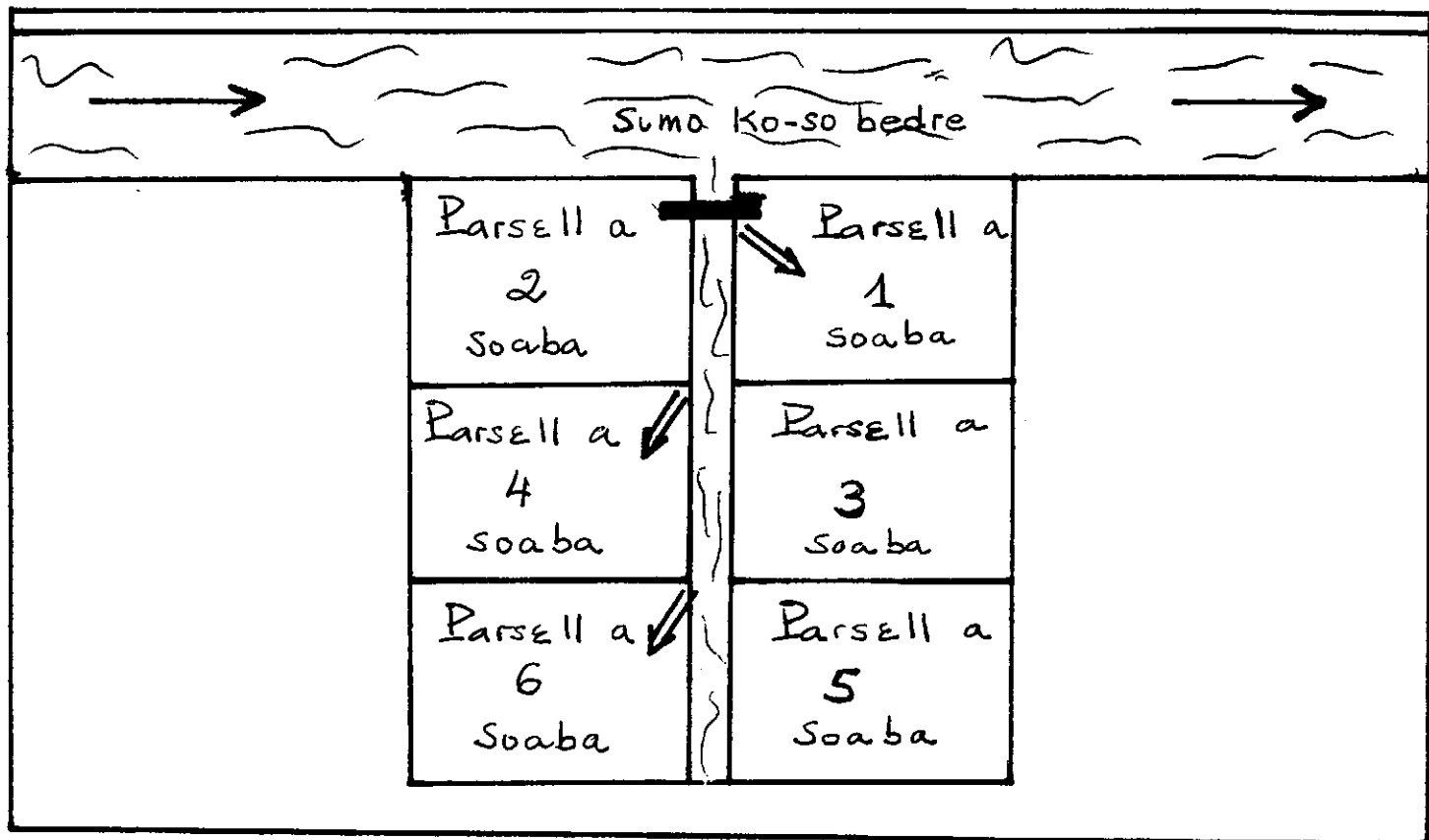
. Kos n waale

Mi n yaa zī-waandi nins sēn tar-b kōndut rāmba yīng la waal-kāng maan yā ; a sōngdame ti tuntumd fāa yāk koom sēn na n sek-a a raabā wakato.

Rē wilgdame ti b segd n gesa koodā bwiung sēn zem tək n bāng n yāk koomā ti sek-ba.

Manesem kānga wēnda faasg la a maaneg tūda ligd wusg yiisgu.

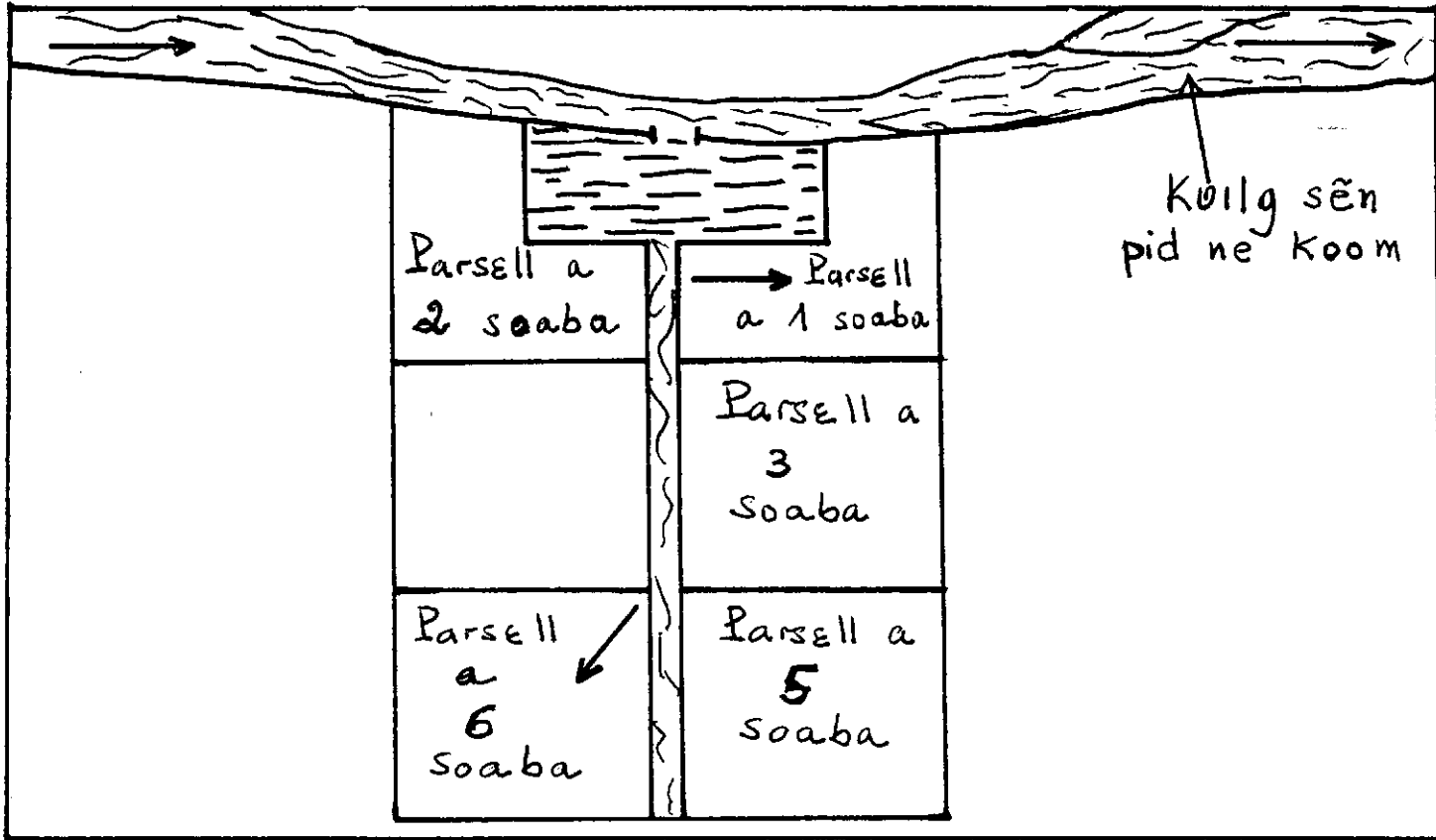
Naand kānga wilgda parsell nins sēn deegd koom ne taaba. Waal kānga buudā boondame ti kos-n-waale. Parsell ba a ye sā n ka rat koomā, kut kətlengā pagdame, n tall woto ti ko-boaandgā wa page.

.Waoolg ne ko-kog-faoog bi ko-ralem kogse

Yaa b maan ko-kog-faoog n gidg kətlgā ko-ralma n bing koodā waoolg ying ti tantumdbā sā n wa rat n waal bi b pak n kō-ba. kaanē yasa tumdā wēnda faasga la a maanegā ligd yaa wusgo.

Naand kānga wilgda woolg ning sēn maand ne ko-kog-faado bi ko-ralem kogsā. Yaa wa waalg buud a taabā d sēn yā ti loogā. La kaane wā, koom ning sēn tar n waandē wā ka baraas koom ye, yaa kōlg koom. Naand ning sēn yug parsell a yilbā, n na n wa kok kōlgā sēn pid n puugā koom, sēn na yil ti parsell dāmb sā n wa rat woolgo; bi b pōmp beenē n kō-ba.

3.2.2. Koomā waal n dees taab n gilgi

Yaa manesem buud sēn kitd ti zī-waandt parsels tōe n paam koom pugdg-pugdga, ti tūud ne gilgri, sēn na ytl ti kood nins sēn yūud-b koom wusga tōog n paam ti sek-ba.

Rē yīnga, koom reegr yaa manesem buud sēn tilimd vugri, n sungd (n tōe n menem me) ne zīigā manegre, ti b ka tōe n teem wa b sēn dat ye.

Bātē wā, koomā waal n dees taabā minim n maanda woto : beoog fāa, Sımo ko-so-bi rāmba fāa reegda koomā ko-sobedrē wā. Sımo ko-so-bila a ye fāa zugu, tānd ko-so bil a ye n deegd a koomā fāa. Ko-so-bil kāng zug me, parsell ning sēn be satmē wā n sung koomā reegre. Talda woto pugdg-pugdga ti parsell nins fāa sēn be ko-so-bil kānga zugā paam koom, n ti tāag parsell ninga sēn pē yag sımo ko-so-bilā. Rē poore d pagda ko-so-bil kānga, la d pak sēn pugdā; la d tēeg-y ti ko-so-bil ning sēn deega koomā, yaa ko-so-bil zug satmē tānd ko-so-bilā.

La koom deegr buud a taab n be la b nao-kēndrā ka toor ne tōnd sēn wilg-b rāmbā rēnd a ye.

Naand sēn wilgd koomā waal n dees taabā nao-kēndre, yāmb sēn minim n maandē.

Naanda zugu, geel-biisā b sēn ningā, a 1, a 2 la a 3 wā yaa sima ko-so-bilā kut kulemse. T1 la T2 wā yaa simo ko-so bilā tān ko-soay. P1, P2 la P3 wā yaa parsell dāmb sēn deegd koom tānd ko-sor T2 wā nengē.

A ne b wā, bāmb yaa tānd ko-soay wā kut kulemse.

Waal n dees taabā, simo ko-sor bila zygā nao-kēndr na n yi sēn pagdā :

Pipi dazarā : d na n paga a ne 3 la d pak a 1, a 2 la b wā.

Woto koomā sēn tūud simo ko-so bilē wā rat n kēe tānd ko-sor T2 wā.

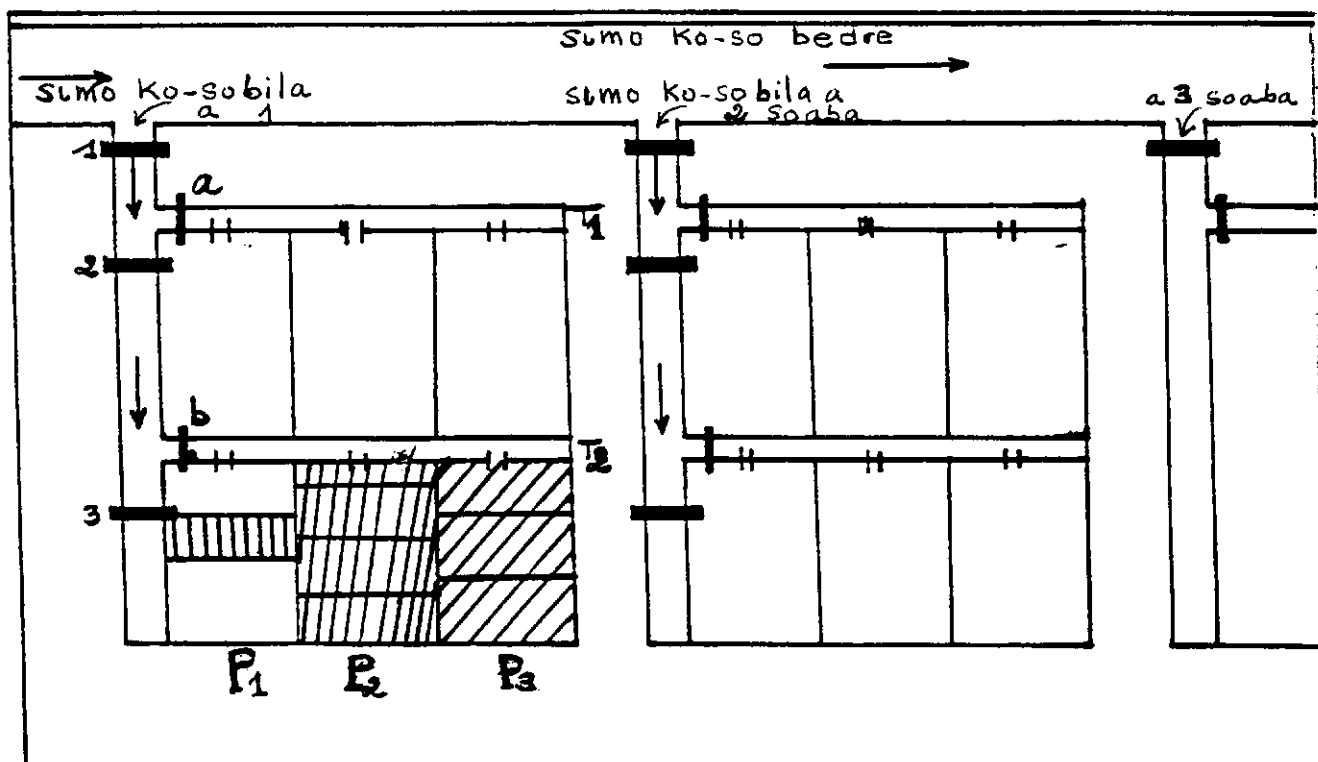
Tānd ko-sor kāng zugā, P1 a P2 basdame ti P3 wā kēes koomā a yembre.

P3 wā sā n kēes n sa, la b basd ti P2 wā me reegd koomā fāa a yembre.

Taalda woto ti wa ta P1 wā.

Vātenbeogā maasa, yita tānd ko-sor T1 wā me n so n na deeg koomā.

Rē yinga d na n paga 2 wā, la d pak 1 ne a koomā sēn kēed tānd ko-sor T1 wā, parsell ninga sēn be ko-sor kāng satmē mā n na n Sing koomā reegr a yembre n ti tāag parsell ning sēn be ko-sorā singrē wā, wala zaamē dāmba sēn waal n dees taab to-to wā.

3.2.3. Koomā waal n dees taab n gilg kaalem: koomā wēgbo

Koomā reegr siglg sēn tull būmb ning yaa sōng ti zī-waandga koom ta a tuntumbā fāa ne zemsgo, ti ned kam fāa paam vuug n maan tum a taab la a ra be bāoogē wā n tadgdē ye.

Woto yīnga, koom waal n dees taaba kaalem bi a noayā sā n ka tū sōma, d mikdame ti naf nins sēn sōdg ti loogā luita vuugē.

Sid me, koom waal n dees taaba kaalem wata ne ned fāa yākd koomā wa a sēn date. Wakat kānga, ko-so-bāoonesē koom sēn da segd n yi parsell a ye rēndā, lebgda parsels wug n put taaba ti yaool n ka būmb waooglem sēn tōe n paas wa f sēn dat ye.

Yel-kānga yīng tōeeme ti ko-waand pa bāoogē raar a ye tōr n yaool n paam n waal a parselle.

Yel-kānga tōe n wa waa ne tuntumbā su-sāang la b raod boogr ti bala b ka le tar vuug n get tum a taab yell n zuug parselsā waalg ye ; ti sā n yaa woto, kaoosg pugē, wat n yaa kom-bāooneg sēn ka mi tumdā vōor n be bātē wā n get waoogā yelle. yaa wakat kāng la ko-waandb la ko-waandem buud toor-toor na n puk b mense.

Rē n na n maneg n zēn bāoogā yela, ti wa baas ne b mak n kongame, ka rē bi koom-reegr siglg buud fāa ka le tar buk ye.

Wala b sēn yeelā, segdame ti ned kam tum n da viigi, sēn na yil ti koomā reegr sā n gilg n ta-a bi a tōog n waal a zīgā n paam n gidg yel-pakr buud fāa la tum-zūnglsā sēn sāamd koodā galbo.

IV. Ko-waandem bāoog tallg tuma.

Ko-waandem bāt yaa ka-koadb tumd zīisi. b tara te-mets la tum-teedo, ti fāa lagem taab n sōngd koaad fāa t'a tēed kood yuumd fāa. B segd n dika bāo-kāens tallg ti yi b zu-loees menga. Ya sēn na yil ti b gād tum nins sēn kōt-b b noorā rībā kaen-kaen ti ra fāag ye. D sā n yaool n get zī-manegdī wā sēn yaa a soabā, ti wakat ning bi koomā reegd bātā nana-nana yuum sēn zems a wāna noorā, d mikdame ti ka wa tōnd sēn tēeda ye.

La zī-manegdī tallg tum yaa bōe ne a to ?

Tuumā yaa wusgo, n le tigs taab sags-sags wa sēn pugdā.

- . kano rāmbā la ko-boondsā begdo, bīisr la kug-bāooneg vaagre ;
- . Moodā vōob la tuudā kεεbo ;
- . pibā, kano rāmba la ko-soayā noay tallg tuma.
- . Masīn dāmb la kūrā teed tallgo

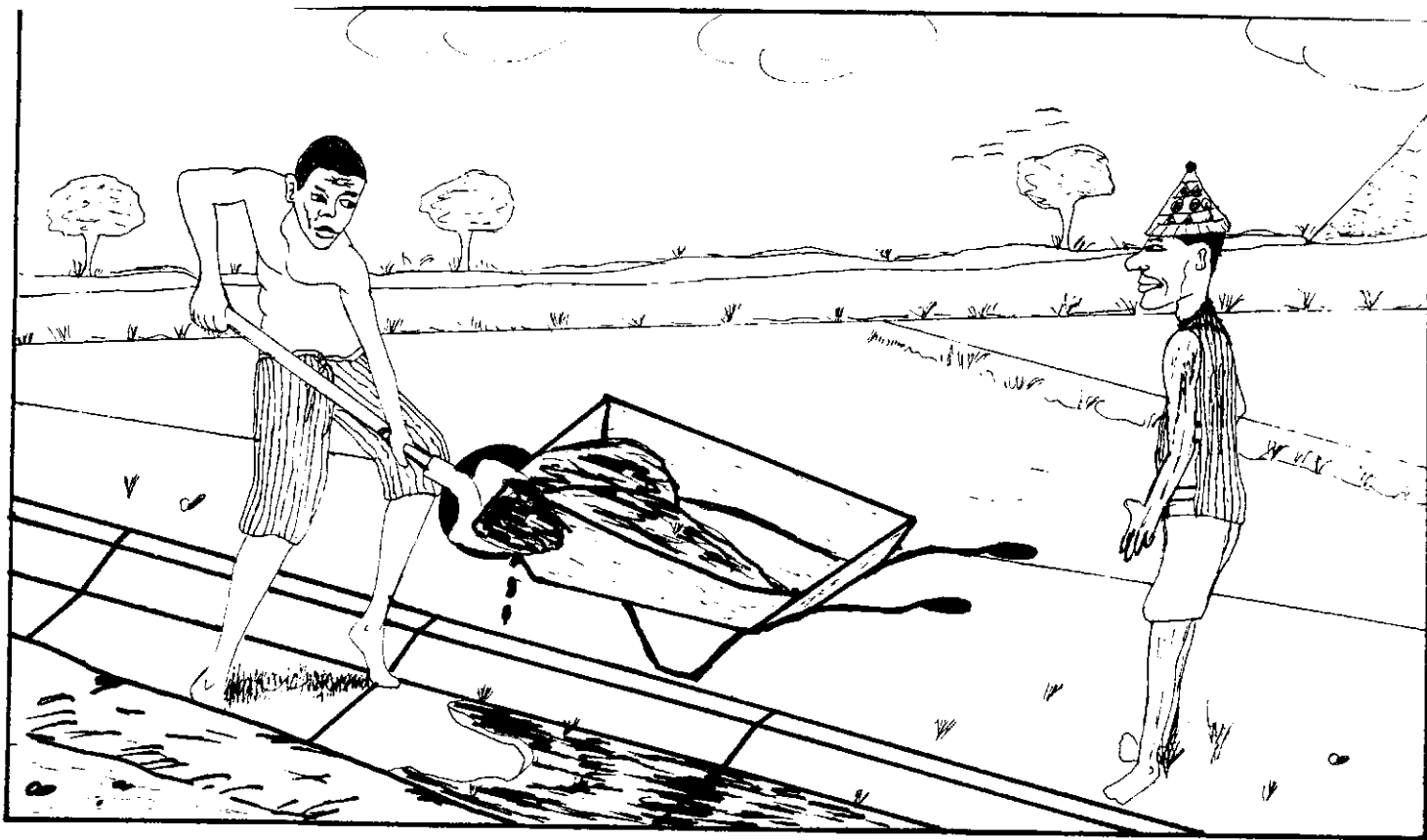
4.1. Begdā kōdgre

Yaa tum nins fāa sēn tōe n maan bāoogā pug n yāk bōn-tisgdī wā fāa (begdo, bīisri, kug-bāooneg la yig beda, ti ketē). sēn tīg ko-soayā ne ko-boondsā tēngrā n woogd-b koomā takr pāngā. begdā sā n vaage, b segd n zāaga kano rāmbā n ti vik-a sēn na yil la sa-koomā ra le peeg-a n wa ne ye. vaagrā yileng wεεngē, b sagendame ti b vaagd :

- . sēn ta naor a yi (2) sipaol-koob sasa.
- . naor a tā seoog-koob sasa.

Tānda ko-soayā pusē vaagr segd n maana ne gūus-m-menga. sid me, d tog n gūusame n da wa kōdg ti looge, sēn na yil ti b kell n zwug parselsā, la b ra maan kunkub la lond n paas ti wa gidg koomā zoes ye.

Naand sēn wilgd simo ko-so bedrā begd kōdgre. Ka-koaad a ye wā yasame n gūu ti ned a ye wā pids burwetā t'a tus n zāag n ti viki.

4.2. Moodā vōob la tuudā kεεbo

Moodā ne tūudā yaa sabab wēens ne zī-manegdem tuntumdba, a te-
metse, la koodā. Sid me, moodā yaa :

- . ko-kēedi wā la ko-yiisdi so-gitb mense ;
- . sasa ninga baraas pibā zut bog-lildba ;
- . geesdb ne koodā parselsā pug n sāamd birga sēn ning n pōneg tēn-
gāongā ;

- . Rūm-boaandba (niisi) baraasā pib zutu
- . Rūm-kid-wēens la wiis soaag zīisi.

Ti tuudā ya sabab n tōe n kēes sāang bāoogā te-metsē. Sa-koomā tūnugda b yēgna n peegd baraasā pib zēkā n tug bogd sēn tōe n wa hārem n kao baraasā. Le yaa tuudā yēg-bed la ko-lengdmā n wat ne sumo ko-soayā pusbu, ne baraasā kug bed vigsgu la ko-siinigu. Tuudā sā n lebg beda, b vāada maasem sāamda kood nins sēn be b tēngrā yidgri. Rē yīnga, zī-manegdem pug mood la a tuud toga ne kεεb bi vōobo ;

B kεεbā bi b vōoba ne ko-soayā kōdgr tōe n yu sasa yēnga. La d segd n gūusa d meng ne b vōobā ti bala b tōe n basa bogdo, sēn wat ne sabaabs a taaba, wala laos sēn yaa pib sāamdba soaag zīisi.

4.3. Pibā, ko-soayā noay la so-bugsā tallg tuma.

Baraasā pibā ne pib-kogendsā halhaalā ne b meebā yaa zīis vēnem sēn kille, (zī-sigdgu) ti koom tōe n kōog tao-tao. sid me, ba tuud sā n kaey ti sā n get b kirensā naor wusgo, d yāta soay sa-koomā sēn kōodg n bas ti sā n wa kaos bi b tōe n kao pibā. Kano-waandi wā meeb wakato b gānegda b kirensā ne zēk sēn kogend-ba. La d yātame ti kaosg pugē, zēkā menemdame, n bas ko-soayā blem ti sā n dī b noayā ne bōn-ziusg bi b wā.

Būmb ning sēn wat ne yel-zēng kānga wae n yaa :

- . sa-koomā sēn lelemd tēn-gāongā ti b ka neē ti yaool n ya sid mengā, būmb zāng la koom sēn deeg zīig poore.

- . Nin-saalbā ne rūmsā sēn dikd kano rāmba noay n maan b so-tūudsā.

- . la sēn yud fāa tuntumdbā sēn saad n sēmd n baood zīis n na n paas b parselsā yalmā. Rēnd woto wā, d sā n ges pibā la sumo ko-soayā noay trilem sēn zem teka, d bāngda d sēn tog n tall-ba vōore ; d da yīm so-koodsā ye. sā n ya ne b tallgā wεengē, tuma yaa wa sēn pugdā :

- . N wa ne tāndo, (zēkā la sōmb n yuda) n pī (ne nug bi n pam ne sil-pama) n pids koomā sēn kōod soay ninsā, bogdā n paas ko-soayā rāmbā noay sēn ka le tar tāt-koakdgā.

- . N fāo n yēd sumo ko-soay bi koomā sēn siind zīis ninsā fāa baraas ko-sigd-bedrā bi sumo ko-so-bedā.

. N lebs kug-bedā koomā sēn vō baraasā pugē, la kug nins sēn be baraasā ko-koakā tēngrā.

. N gāneg so-kōods nins sēn sāamb-ba zēk n maneg n pam.

*Foto kānga wilgda pib-koak sēn da sāame,
ti b lebg n me ne kugrasēedo (tāmbrsēēdo).*

. la segda b bāng parsellā b sēn kō-dā vēenem tek takı n gāneg tuuma ti zems ne-a sēn na yil ti te-metsā kell n pa kepi wala b paalmē wā.

Tuum-bāoon-bāmba fāa zemsa tuntumdbā nug n tōe n maan ne te-faasse (pellse, sil-pama, somse, pigaas rāmba, kalente, ti ketē) la b sōngdē ti te-metsā la zī-manegdgā yōor woglem paasdē.

4.4. Masīn dāmb la kuurā teed tallgo

zī-waandsā tuum teed bee ne b koomā takr sagse ; yaa rē ti teed sēn maan ne kut wala ko-boondsā ko-so-bēdā ne ko-so-bāanesā sēn maan ne tolsā, gurp motopōmpsā bi elegtropōmpsā, sēn segd ne tallg neer ti b tōog n sak tuuma sōama.

Rē yīnga d tēegdē :

- . N ningd ko-boondsā kaam (gerese) wakat-wakate
- . N yēesd motopōmpsā montēer dāmb la d teemd b kaamā.
- . N yēesd yoogdsā fāa (peems-yoaagdga, ka-yoaagdga, gazoall yoaagdga) ne koomā pōmpege zīiga (sā n beē).
- . N teem montēer dāmbā teed sēn sid sām-b zāngā ;
- . N mi n maneg n ges montēer dāmbā sasa-sasa.
- . N tēeg n bolg ko-boondsā pagdse la ko-so-pagdse pēnture, sēn na yil n gidg tēngenpiisma.

4.5. Bātā tallg tuum a taaba

Tuum nins tōnd sēn sōdg ti loogā toor sēn kaey, manesem la noay kēer sēn tog n tū bātā te-mets tallg sōmblem paasg yīng n ket ti d na n wilgi. sida baraas rāmba wēngē, togame n :

. Maan tuum kēer baraas rāmbā ruunde, la koomā sēn sigd bāgs nins pusē n yūda, sēn na yil n gidg begdā tīgri. Rē yīnga, sā n ya ne tuntumdb sēn tar-b sēoog put baraas rāmba sigdsē wā, koodā budb la b rōosgā tog n maaname n gidgd koomā noore, sēn na yil n boog zīisā yerbo.

Segdame me ti b sel tuis ko-sigdsē wā n paas tuis nins sēn zoe n beē wā. rē yaa sēn na yil n gidgd sa-koomā zī-kōdgrā la bīisrā tigr ko-gidsā puse.

. N sel mood n maan ko-kogs sēn na woog baraas rāmbā pib yerb ti ra wa lebg bog-hārend ye.

- Sā n ya ne pib-kogendsā, koomā kēesg la a yiisg kano rāmb sēn me ne tāndā, moodā vōob la begdā kōdgr sēn yāk b toogo, ka segd ti d maan sēn pugda ye :

. N sel kood tāndā ko-soay puse (ko-kēesdbā ne ko-yiisdbā) sēn na yil ti b ra yēde, ti koomā kell n tōog n tū-b n yi wa sēn segde.

N sel kood bi n ko te-metsā kirensē (pib-kogendsā la tān-kogendsā bi kano rāmb sēn kēesd-b koomā), sēn na yil n da faag-b n paas koodā rōosg ti tēnga yerb paam pāng ye.

. N zarb te-metsā bi ko-kēesdmā la ko-yiisdmā tūm teed ne manesem buud fāa (te-manegdsā, kūlen-pagdsā, ko-so-bāoonesā pagdsā wāab bi kaoobo, betō ko-soay kirens poobo, ti ketē) sēn tōe n gidg bi n sām b tūma sōmblem.

4.6.ko-waandem bāt tallg tūm yōgemda wān-wāna ?

Tōnd yāa masmasā ti zī-manegdg tallg tara tūm toor-toor sēn tog n tū sēn na yil n gād koobā tūm sēn maand be wā kāen-kāeyn ti ra fāag ye. La d na n maana a wān ti tūm bāmb yi n da sām ned kam fāa beoog-beoog tūma ?

Yōgengā buud yaa wusgo, la kaanē tōnd na n dika makr a ye n wilg-y yōgeng ning sēn togd ne yāmb bāoogā n tōe n sōng-y bāooga tallg tūma wēngē. Rē yīnga, d pīndidē n togsdame ti sull buud a yiib la segd n siglgi.

. Sull sēn na n get zī-manegdgā pug tūm yelle, bātā zī-koaadgā.

. Sull sēn na n get tallgā tūm la būmb ning sēn segd n maan baraas te-mets la a ruund vēenema tallg yelle.

4.6.1. Zī-manegdgā tallg sulli

Sull kānga nebā tog n yii koperatiifā taor dāmbā b sēn zīnig zīgā manegr paalma suka. Ne yē sōngre, b zīnigda ko-so-bi wā dāmbā, ti bāmb me yāk sumo ko-so-bi zu-raad dāmbā sēn na n zīnig koomā la tūmā teed yel-getb sull ti tānd ko-so-bi fāa ned be suka. Tūmā na n puu woto :

. Tānd ko-so-bilā taor dāmbā tūm yaa ges ti koomā takr ko-so-bil fāa zug tū koomā reegr noay la b modg n tall ko-so-bi wā ne moodā vōob la begdā kōdgre, la b gūus n da kōod ti loog ti kunkub la lond wa zīnd ye.

. Sā n ya ne sumo ko-so-bi taor dāmbā, bāmb n na n get kano rāmba ne so-bugsā tallg yell la b gūusdē ti tānd ko-so-bi wā koom puub yi sōma n tū koomā reegr noay sēn luglā. B sā n yā bōn-zēng sēn wēnd a na sām tūmā b tog n wilga koomā la te-tūmā zāab yel-getb sullā ti yē tall n taas koperatiifā taor dāmba sull ti b bao a tūm.

Sā n ya ne koomā la te-tumdsā zāab yel-getb sullā, nebā sōor sēn be a pugē wā ne ko-so-getā sōngr yīnga, a gānegda tallg tum sēn lut simo ko-so bi ne tāand ko-so bi zu-raood rāmbā rēnd taoore, ti bāoogā tuntumdb fāa kēes b toog ti b ges zī-waandi rēenensā, baraasā, ko-yoogdsā la pib-kogendsā tallg yelle.

Sull kāng n get zī-waandi-rēenensā vēenem la simo ko-so-bi koom putb ti tū koomā reegr noay yell wakat fāa.

4.6.2. Baraasā ne a ruundā vēenem tallg sulli

Sēn na yl n tōog n maan baraas tallg tum la b rik beoolg buud fāa t'a kaoose, sull sēn na n luglg so-kāngā wā nebā ka segd n ya bāoogā tuntumdb a yeyn-yeyn bal ye, a tog n kāaga neb nins fāa sēn yāk-b baraasā koomā n tumdē wā ne sēn vi-b bi sēn kood-b baraasā sigdgē wā.

Rē yīnga, tōnd tagsdame ti baraasā zāab yīnga d na n zīniga komite vilazoa sēn siglg wa sēn pugdā :

. baraasā koom la te-tumds zāab yel-getbā sull zu-raoog soabā yākda ned a ye t'a wa tuntumdba fāa yuur yīnga :

. baraasā yegend tēn-bāoonesā fāa kita ned a ye tēng fāa yuur yīnga.

Perfe bi polōntikā ned a ye sēn be tēngē wā n nan yl sull kāngā zu-raoog soaba, t'a tumā na n yl woto :

. N segl tigsg n bool nebā ti b wa gom n wīlg b sēn na n maan tum nins ne ligdā sēn be keesē wā (b sēn paam ne ligd lobre, kūuni, faado, ti ketē) ;

. N ges ti tumā maneg tū sore ;

. N yōgem baraasā tallg tumā, la b siglg tum sēn na gidg baraas sigdg ween-viug yerbo ;

. N yik n yals ti sēn tumd-b ne baraasā koom fāa kē tallgā la yerbā gidgr tum pugē.

. N pīnd n bāng n keo ko-yākdbā, n gāneg koomā yākr so-tūuds ko-bulg wakat sēn na yl n paas zab-yaalsā sēn tōe n zīnd tuntumdbā soka .

V . Kuuig ween-vuug kogigo

Gom-kals nins sēn looga pusē, tōnd goma būmb ning fāa sēn kēed ko-waandem bāoog ween-vuugē yelle.

D sēn na n gom būmb ning yell gom-kal kāngā pug yaa manesem kēer sēn tōe n wa ne sabaab bōn-kāens zutu, manesem sōms sēn na yil n gidg sabaab bāmba.

Baraas rāmbā wængē d ra wilga tallg tum kēer sēn tōe n sōng n kogl baraas rāmbā ne b zī-yegdt wā yōore. sid me :

- Begdā sēn yēt kuil-pugā n boogd koomā tēgneg pānga ti kaoosg pugē bi baraasā yēd zānga wængē, soay nins sēn tōe n wa ne yellā tum tōnd sēn bao n yā ra yaa ti :

. Baraasā sigdg vēnem zug put koobā tūda kurb de nivo rāmb sēn bēesd ne pōlō kog-tāabs bi ko-magdse ; ka kood n sigd ye.

. B kell n bas tēng-bōn-yitsā sēn zoe n beē wā b zīgē ti b boog tēngā yerb pānga, la b ra sel tus baraasā sidg vēnem pug ye.

- Rēgd buud fāa sēn tōe n sām koomā wængē, yaa modgr ti d tum ne baraasā zāab yel-getbā sull sēn na yil n gidg :

. Ti b ra wa luglg lozīn dāmb bi lagem-n-tay tum dot sēn tar sagd la ti-yood sēn tōe n wa ne bāas ye.

. Ti b ra wa wug sagd sēn tōe n wa ne bāas baraasā sigdgē ye.

Rē yaa sēn na yil n da rēgem baraasā koom ti ka le tōe n tall-a n tum bi b ka le tar a yūud ye.

Sā n ya ne zī-manegdga menga, rēnd d lebg n ges manesem kēer tōnd sēn tar n maan ko-waandmā tumā, sēn na yil n gād koobā kāen-kāeyn ti yē la d tum-teegdga.

Rē yīnga, sēn na n paas sagls nins tōnd sēn kō ko-yitgā ko-soayā tallg wængē ti ko-rēgdā ne ko-puugdmā yiisg ya nana-nana wā, ween-vuugā koglg yīnga, d segdame :

. N sak la d tū ko-waandmā tum noay, būmb zāng la koobā la koomā reegr tum gānegdt wā sebre ;

. N tū bāoogā koob nanambs saglse, n gūusd n da wa waal koodā koom ti loog ye, ti rē wata ne bōn-zēms a yiib sēn sāamd kood galbo : Miisim la zēem n kēed bāoogā tēn-gāongā.

Stid me, koom waoolg wusgo, kitdame ti koom ning sēn da fōog n kē tēngrā fudg ti sā n wa naag ne birgā (būmb zāng la bir-pēlgā) tōnd sēn tar n pōnegd putā, tao bala (dasem a tāab pugē) parsellsā pus koomā lebgda miisga n gidgd koodā yēg yidgr ti b wa ka le tōe n wom biis ye.

Miis kāng ne tōnd tēn-gōangā zēka sā n naag taaba, b lebgda zēem buud sēn boond ti kud-zēem, t'a manesmā wēnd miisma, n kitdē ti koodā galb booge, ka rē bi b pus n ka wom biis ye.

D le wilg n paas ti koomā waal ti loog pasellsā wusgā ne bas n ka waalā wata ne tēn-gāongā lebg yamsem-yamsem ti pa noom koodā ye. Wala b sēn zoe n yā Senegall ne Mali bāt kēer pusē wā.

Foto kānga wilgda Mali ko-waandem bāoog parsell a ye sēn tēg ne yamsem. Sēn toond pēlgā yaa yamsem kānga.

D wilg, ti yel-bāmba sōor toor-toorā tōe n paama tum la ya d sēn na n deng n gudg-ba. Titā tūuda ne :

. Tēn-gāongā pemsem kūun parselsā kũib poore, kooda rikr sã n wa sa ; rē, d rengd n kũusa parselsā simend a 2 bi a 3 n yaool n kēeb

koodā, la d wēneg n gudg-ba ;

. Bāoogā ko-soayā ko-so-bi-yā zulugr la b tallg neere ;

. Tēn-gāongā kut pekr ne parselsā ko-yiisdsā naoor wusgo (wala rasem a yiib-yiibu) ;

. Dolomi (goor buudu) gānegr sēn na kō parselsā kalkæer la a fōog b miisma.

VI . Ko-waandem bātā ne te-tumdsā zāab keelem pug-n-gesg la b magbo.

Koe-kal-kāngā na n wilga manesem a ye ko-waandem bāoog koad fāa sēn na tū n tōog n pug n ges la a mag n bāng a bāoogā koom ne te-tumdsā zāab sēn taē.

Šid me, d sēn mames la d wilg ko-waandem bātā koom ne te-tumdsā sēn zād to-to n sa wā, sōmbame ti d maan so-wilgd buud n kō koad fāa sēn na sōng-a t'a tōog n pug la a mag ko-waalgā tum n paam n bāng wakat fāa, zīg ning zug yē sēn koadā sōmblem sēn taē, koomā ne te-tumdsā zāab wēngē.

Woto, koomā la te-tumdsā zā-sōng yīnga, koad fāa tog n gesa :

- baraas rāmba meng wēngē, yel nins sēn pugdā fāa sā n zemsā wusgo, sā n zemsame, bi sā n ka tol n lebd be :

- * Baraasā nen-wamdā yalga (pibri, ko-boaandga, ko-sigdgā) ;
- * Baraasā pidb sēn tatē yuumd fāa.
- * Koomā beoog-beoog fāa zāndlem sēn tatē ;
- * Buudā toor-toor sēn tumd-b ne baraasā koomā ;
- * Tum nins sēn maand baraasā sigdgē wā ;
- * Tēng-bōn-yitsā sēn pus b toor baraasā sigdg zugā yalē ;
- * Koobā tum sēn maand baraasā ruundā ;
- * Baraasā koom zāabo.

- Zī-manegdgā nengē, d raabā pidsg tilga koe kāesā zutu :

- * Te-tumdsā raar fāa tallgo (ko-kēesdb la ko-yiisdbā, ko-kogsā, ko-boondsā, ti ketē) ;
- * Te-tumdsā tallg sullā.;
- * Te-tumdsā tallg ligd kusgo (koomā yaoob ligd lobre) ;
- * Koomā reegr noay sakr la b tūudum ;
- * Koobā tum sasa yōgengo (koom tum gānegr sebre) ;
- * Ko-waandmā sā n sekd n tat nebā raabo ;
- * Waoalgā tum yōgem ti zems ne sa-koomā sēn duugā ;
- * Sa-koomā raar buud zāndlem.

Yaa magb a woto poor bal la koad fāa tōe n bāng yē sēn tumd zīg ningā koom la te-tumds zāab sōmblem sēn taē sēn na yl n tōog n pug n ges teong ning sēn tōe n zīnd zāabā pugē yuumd-yuumd koobā tum sasa.

Le yaa a woto la tuntumdbā na n tōog n zā b zīgā n kaoos ne laafu n wa ri b yuum katek tumā yōod ne ned kam fāa sēn tōe n paam a toorē ligd n manes a yel fāa, t'a sūur maage ;

Zī-manegdg sēn tuk koom la koob yīng wat n lebga tēng-n-zīidbā soolem, la ya b sēn na n bāng a zāab la b yāt a bāasā fāa pīnd-pīnda, n tōog n bao b tum ti rē, b tōe n maana tēeb ti kooba tumā sēn singā na n kaoosa ne-ba.

Baasgo

Seb kānga sēn guls ne moorā, n wilgd koomā la ko-waaden bāoog tum teed zāab sēn tog n yl to-to, sōngdame ti d bāng waalgā tumā te-beda, b tumde, b tall-n-tume la b zāab so-tūudsi. A le sōnga yāmb ti y bāng ned fāa sēn tog n maan to-to n taal koomā ti ta a parsellē ti tumda ra sām a yags rēnd ye; a le wilg-y lame y sēn tog n maan to-to n paam ti baraasā koom sek-y ti y tōog n ko vēenem bed wakat fāa sipaolgo, la y tōog n bāng yāmb bāoogā sā n tara bāas bi būmb pa tar-a.

Yāmb sā n wa seg zu-loees y parsellā tumd wængē, ti b wēnd b sēn gom b rāmb yell sebrā pugē wā, y togame n ges sebrā n bāng y sēn tog n maan būmb ninga sebrā yōod tog n yl woto, a tumdā yaa sēn na nekd yāmb putēerā wakat fāa y sēn wat n dat sōngre.